

# Chanoeka - introductie

**Chanoeka is een acht dagen durend feest, zoals het Loofhutzenfeest. De dagen worden gesymboliseerd door 8 lichtjes. Elk van de 8 lichtjes wordt aangestoken door een speciaal licht: de 'dienaar'. Met Chanoeka (= inwijding) wordt de herinwijding van de Tweede Tempel in 164 v. Chr. onder leiding van Judas de Makkabeeër gevierd. Na de herinwijding was er volgens de beschrijving in de Talmoed maar één kruikje kosjere olie voorradig om de Tempelmenora te laten branden. Het kruikje raakte volgens dit verhaal niet leeg voordat nieuwe zuivere olie was bereid, zodat de menora er 8 dagen lang op bleef branden...**

## **Juda en de opstand**

Het verhaal van Chanoeka draait om Juda de Makkabeeër. De Makkabeeën waren een priesterfamilie. Toen de Griekse veroveraar Alexander de Grote Griekse op jonge leeftijd stierf, werd het gebied dat hij had veroverd, waaronder het land Israël, verdeeld onder vier van zijn generaals. De machthebbers waar de Joden mee te maken hadden waren de Ptolemeeën in de zuiden (Egypte) en de Seleuciden in het noorden (Syrië). Steeds meer werd de Griekse cultuur en levenswijze (het Hellenisme) aan hen opgedrongen. Van buitenaf, maar ook van binnenuit, omdat ook Joden deze Hellenistische cultuur omarmden. Zo ontstond een tweedeling in het land. Toragetrouwe Joden werden zwaar onderdrukt.

Het kwam zelfs zover dat de Seleucidische Grieken uit het huidige Syrië de Tempel in Jeruzalem ontwijdden door op het altaar een varken te offeren. Ook wilden ze een beeld van Zeus in de Tempel neerzetten. Toen aan de vader van Juda, de priester Mattitjahoe voor het blok werd gezet om ook aan de afgoden te offeren, weigerde hij dit en begon de opstand. Je kunt deze geschiedenis lezen in 1 Makkabeeën. Er begon een soort guerrillaoorlog. De opstand onder zijn zoon Juda kreeg steeds meer aanhang en uiteindelijk wonnen ze steeds meer stukken land terug uit de handen van de bezetter. Hun populariteit werd zelfs zo groot, dat het gewone volk de leider 'Jehoeda haMakkabi' ging noemen, waarschijnlijk met de betekenis van 'Juda de Hamer'. Anderen geloven dat Juda 'haMakabi' werd genoemd omdat hij en zijn manschappen op hun banieren de letters Mem מ, Kaf כ, Beth ב, Jod י voerden. De beginletters van 'Mi Chamocha Ba'elim Adonai?', letterlijk vertaald: *Wie is zoals U onder de goden, Eeuwige?* De manschappen van Juda werden daarna bekend als de Makkabeeën.

Uiteindelijk bereikten Juda en zijn mannen Jeruzalem en na een bloedige strijd overwonnen ze de Grieken. Toen ze echter de Tempel binnenkwamen, zagen ze dat de Grieken alles vernield hadden (traktaat Sjabbat 21a-24b uit de Talmoed). De tempel was verontreinigd. Het was de taak van de hogepriester om de Tempel weer

in ere te herstellen. Zij moesten o.a. de afgodsbeelden verwijderen en een nieuw altaar bouwen.

### **Niet of wel in de Bijbel?**

De boeken over de Makkabeeën zijn in het Grieks overgeleverd als apocriefe teksten. Mogelijk vonden de rabbijnen die de canon van de Hebreeuwse Bijbel vaststelden in de eerste eeuw van de gangbare jaartelling het verhaal te militaristisch. Mogelijk speelde ook een rol dat de heersers vanuit de Makkabeeën, de Hasmoneeën, later corrupt werden. Ondanks dat, werd Chanoeka eeuwenlang gevierd. Om het feest een zuivere godsdienstige betekenis te geven werd mogelijk in later tijd het wonder van de olie in de Talmoad vermeld.

Een andere reden voor het acht dagen durende feest vinden we in 2 Makkabeeën. Omdat het Loofhuttenfeest een tijdlang niet gevierd kon worden, was Chanoeka tevens een uitgesteld Soekot, dat ook in totaal acht dagen duurt.

We vinden Chanoeka niet direct in de Hebreeuwse Bijbel, maar wel in Johannes 10:22 e.v.

*In Jeruzalem werd het feest van de Tempelwijding gevierd; het was winter. Jesjoea liep in de tempel, in de zuilengang van Salomo. Daar kwamen de Joden om Hem heen staan, en ze vroegen Hem: 'Hoe lang houdt U ons nog in het onzekere? Als U de messias bent, zeg het ons dan ronduit.'*

Ook vinden we een verwijzing in Hebréeën 11:33-34 en 39

*Zij hebben door het geloof koninkrijken overwonnen, gerechtigheid in praktijk gebracht, beloften verkregen, zij hebben in zwakheid kracht ontvangen, zij zijn machtig geworden in de oorlog, legers van vreemden hebben zij op de vlucht gejaagd.*

En tenslotte kun je ook in Daniël (hoofdstuk 11) lezen over de strijd:

*Dan zullen strijdmachten door hem op de been gebracht worden; zij zullen het heiligdom, de vesting, ontheiligen, het dagelijks offer doen ophouden en een gruwel oprichten, die verwoesting brengt. En degenen die zich misgaan tegen het verbond, zal hij door vleierijen tot afval bewegen, maar het volk dat zijn God kent, zal sterk zijn en daden doen. En de verstandigen onder het volk zullen velen tot inzicht brengen, maar zij zullen een tijdlang struikelen door zwaard en vuur, door gevangenschap en beroving. Daniël 11:31-33 (NBG51)*

Het is belangrijk om te beseffen dat er in de tijd tussen de Hebreeuwse Bijbel en de Evangelieën een paar honderd jaar zijn verstreken, waarin het politieke en godsdienstige landschap in Israël ingrijpend is veranderd. Bovendien zou er geen Joods volk meer geweest zijn als de Eeuwige hen in die tijd niet had bewaard en het gegeven had om de Tempel opnieuw in te wijden. De priester Zacharia had er zijn ontmoeting met de engel Gabriël niet kunnen hebben en Joseef en Mirjam hadden

Jesjoea er niet kunnen opdragen. Er was dan door assimilatie geen Joods volk meer geweest. En de strijd tegen assimilatie duurt voort tot in onze tijd.

### **Staat Israël**

Sinds de oprichting van de staat Israël en de oorlogen die sindsdien zijn gevochten is er weer meer waardering gekomen voor het militaire aspect van Chanoeka. In Israël wordt het dan ook volop gevierd, ook door seculiere Joden. *Nes Gadol Haja Po*, Een Groot Wonder gebeurde Hier, slaat dan niet zozeer op het wonder van de olie, maar veel meer op het wonder dat een klein legertje het kon opnemen tegen het enorme leger van de bezetter (er werden zelfs olifanten ingezet) en toch de overwinning behaalde en de Tempel opnieuw kon wijden. Dat heeft natuurlijk ook raakvlakken met de Onafhankelijkheidsoorlog, de Zesdaagse oorlog en andere oorlogen waarbij wonderlijke dingen gebeurden in de moderne tijd.

### **Archeologische vondst**

Kortgeleden hebben Israëlische archeologen een bijzondere vondst gedaan: in de spleet van een grot werd een houten vaatje met vijftien zilveren munten ontdekt. De geldstukken vertegenwoordigen ongeveer 2 maandsalarissen uit de tijd van de opstand en zijn zo'n 2.200 jaar oud. Ze werden geslagen door Ptolemaeus VI, de koning van Egypte, en dateren uit 170 voor de gangbare jaartelling, net voordat de Seleucidische koning Antiochus IV Epiphanes harde maatregelen begon uit te vaardigen tegen de vrijheid van de Joodse godsdienst. Velen vluchtten naar de woestijn om zich bij de opstandelingen te voegen of zich in veiligheid te brengen en namen hun kostbaarheden mee. Deze vondst is er een tastbaar bewijs van dat het werkelijk plaatsvond.

### **Hoe vieren?**

De *chanoekia* heeft plaats voor 8+1 lichtjes, meestal kaarsjes of vlammetjes op olie. De chanoekia verschilt van de Menora die zeven armen heeft. Gedurende het feest wordt elke dag, direct nadat het donker is geworden, een lichtje meer aangestoken: de eerste dag één, de tweede dag twee en zo voorts, tot op de achtste dag alle lichtjes branden. Op de vrijdagavond wordt de chanoekia aangestoken voor de sjabbatkaarsen.

Bij het aansteken wordt elke dag eerst het extra ('negende') lichtje aangestoken, de *sjamasj* of *sjammes*. Sjamasj is afgeleid van het Hebreeuwse *sjimoesj*, 'dienst', omdat dit lichtje dienstdoet om de andere aan te steken. De sjamasj staat iets afgezonderd van de andere lichtjes, qua hoogte of plaats. Nadat het aangestoken is, worden met de sjamasj in de hand de andere lichtjes aangestoken. De lichtjes worden telkens van links naar rechts aangestoken. Maar ze worden in de vorm van kaarsjes daarentegen van rechts naar links neergezet. De eerste dag het meest rechter lichtje, de tweede dag de twee rechter lichtjes, etc. Op die manier wordt het laatst bijgeplaatste lichtje het eerst aangestoken. In totaal heb je 44 kaarsen nodig

voor alle 8 dagen van chanoeka. De kandelaar wordt zo mogelijk het liefst voor het raam gezet, zodat buitenstaanders het licht ook kunnen zien.

Verder is Chanoeka in de Joodse wereld een vrolijk feest, waarbij kinderen spelletjes met de dreidel spelen en cadeautjes krijgen (als tegenhanger voor Sinterklaas en Kerst).

### **Waarom herdenken?**

- Jesjoea was erbij in de Tempel (Johannes 10).
- Uit solidariteit met het Joodse volk. Juist met dit feest treden zij naar buiten en zijn er mogelijkheden tot interactie.
- De overwinning van het licht van de Tora op de duisternis van het leven zonder G-d.

### **Wist je dat:**

- De bekende Duits/Engelse componist G.F. Händel een oratorium heeft geschreven met de naam Judas Maccabeus. Zie: [YouTube](#)
- En dat een van de hoogtepunten uit dit muziekstuk een bekend Paaslied is geworden in de christelijke traditie ('U zij de glorie').

*Gebruikte bronnen: o.a. Wikipedia en NIK.*

Sybe de Vos